

BORBÉLY TIBOR BORS

Hazai munkaerőpiac és diplomás ifjúság a számok tükrében

II. rész

Diplomás pályakezdés Magyarországon

Első gyerek 30 felett

Az inaktív fiatalok körében közel a felére csökkent 1998 és 2004 között a gyermeknevelés miatt távolmaradók aránya. 2004-ben összesen 42 ezer (4,5%-ot) főt érint, eközben a már nem annyira fiatal 30-34 éves korosztályban 30%-kal nőtt, jelenleg 85 ezer főt érint. Ez az adat is azt támasztja alá, hogy a női életpályák idehaza is átalakulóban vannak. Az első házasságban, illetve egyre inkább élettársi kapcsolatban vállalt első gyermek harminc év körül jelenik meg.

Más vizsgálatban megkérdezettek szerint (Berde 2005) a férfit hallgatók 20%-a, a nők 17,5% nem tartja összeegyeztethetőnek a karriert és a családot. Akik elfogadhatónak tartják a gyermek és karrier képzetét egy-két éves munkaviszony után tartják azt megvalósíthatónak.

A KSH Munkaerő-felmérései alapján (MEF) készített elemzés szerint 1998 és 2004 között a fiatal érettségizettek számaránya 60%-kal, a diplomásoké az 1998-as 8,8%-ról 13,6%-ra nőtt. Szintén igaz, hogy kevesebb érettségizett van munka nélkül a piacon, mint alacsonyabb végzettségű. Az érettségi mára a magyar munkaerőpiacon is a legtöbb esetben belépési szintté vált. A munkanélküliség legkevésbé ma is a diplomásokat sújtja. (3. ábra)

A MEF-ben megkérdezett 15-24 éves fiatalok 74%-a tervez

két éven belül továbbtanulást, a 25-29 éveseknél ez az arány 28%. Mindkét korcsoporton belül jelentős a növekedés. A nyelvismerettel rendelkezők száma a 15-29 évesek körében 63%-ra nőtt, negyedük már papírral is képes bizonyítani ezt a tudást. A foglalkoztatott fiatalok 15,7%-a több nyelvet is tud.

Számítástechnikai jártasság terén is jelentős a javulás a fiatalok körében, ma már több mint felük ismeri a számítástechnika alapjait. Az álláskereső 15-29 évesek 40%-a keresett egy éven át munkahelyet, egynegyedük 1-2 hónapon belül elhelyezkedett, csak 7%-uk keresett egy éven túl is hiába.

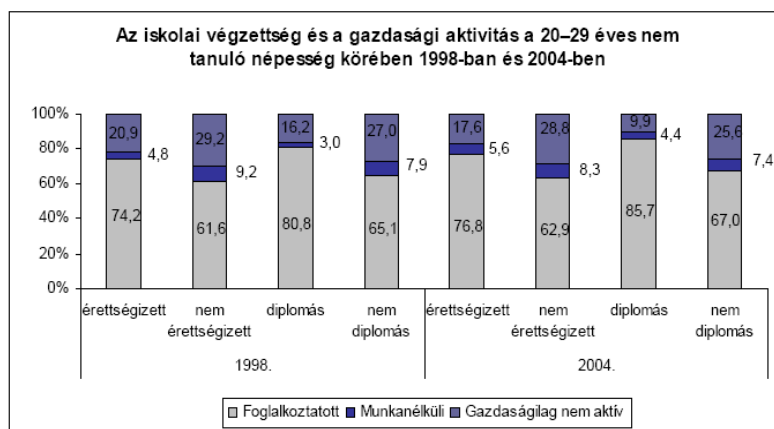
A diplomások előnye itt is számottevő, mindössze ötödük keres egy éven felül is munkahelyet, a szakmunkásoknál ez az arány a keresők felét fedi le. Más vizsgálatok alapján (Berde 2005) viszont 70%-uk úgy véli, hogy

néhány hónapon belül képes lesz elhelyezkedni.

A diplomások esetében már nem csak a kapcsolati tőke az elhelyezkedés záloga

„A munkatapasztalattal rendelkező fiatalok többségénél a munkához jutás barát, ismerős vagy rokon segítségével történt. A többi állászerzési mód közül a munkahely közvetlen felkérése és a hirdetés képviseli a legnagyobb arányt. A felsőfokú végzettségűeknek kevésbé van szükségük az interperszonális kapcsolatok kihasználására, azaz az alacsonyabb végzettségűekkel összehasonlítva ők kisebb arányban vették igénybe a barátok, ismerősök, rokonok segítségét, és nagyobb arányuk jutott álláshoz tanintézte, hirdetés, magánmunkaközvetítő vagy az internet segítségével. 2002-höz képest va-

3. ábra

Forrás: KSH, Munkaerő-felmérés

Borbély Tibor Bors tudományos tanácsadó, FH.

lamelyest növekedett a kapcsolati tőkét nem igénylő álláskeresői módok, ezen belül is a munkaügyi központok szerepe. A munkaügyi központok által álláshoz jutott fiatalok száma 45 ezerről 55 ezerre változott.” (KSH 2005)

A pályakezdő fiatalok érdekérvényesítési képessége igen alacsony az első munkahely megszerzése során. 60%-uk azért választotta első munkahelyét, mert ez volt a tanult szakmája. Saját szempontjai közül csak 40%-uk tudott bármit is érvényre juttatni.

Az első munkahelyét minden tizedik ifjú szeretné lecserélni, leginkább a fizetésre és a munkahely bizonytalanságára panaszkodva. Azonban az iskolai végzettség növekedésével a panaszok száma, és ezzel együtt a munkaadónak való kiszolgáltatottság foka, csökken.

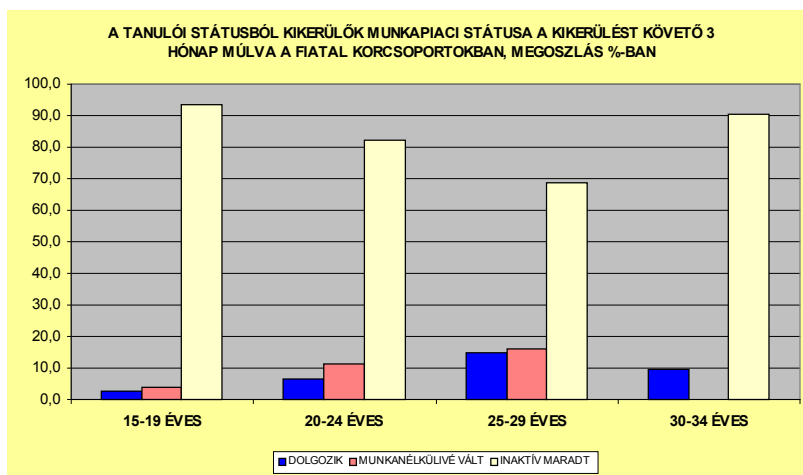
Régi paradigmák fogságában – Vállalkozás? Kész nem!

Bár Magyarországon az önfoglalkoztatottak aránya 14% feletti, a megkérdezett fiatalok 92%-a alkalmazottként akar elhelyezkedni és csak 8%-uk gondol a vállalkozói létre! 91%-uk nem preferálja a részmunkaidős foglalkoztatást. 60%-uk nem akar otthonában dolgozni és ezért nem vállal távmunkát. 95%-uk bizonytalannak érzi a határozott idejű munkaszerződést és nem részesítené előnyben egy határozatlan idejűvel szemben. Tehát a ma fiataljai gyakorlatilag teljes egészében szembe helyezkednek a modern munkaerőpiac sajátosságaival. Miközben továbbra is a letűnőfélben lévő biztos munkaalkalmakat hajtvák. Két település közötti ingázást alig 9%-uk vállalna fel.

Lassú belépés a piacra

A MEF két negyedéves adatainak összevetése alapján a tanuló státusból kikerülőknél megállapítható, hogy milyen arányban he-

4. ábra

(forrás Demkó 2005)

lyezkednek el három hónapon belül, válnak munkanélkülivé a sikertelen álláskeresői eredményeként, vagy maradnak változatlanul inaktív státusban. (4. ábra)

Az életkor előrehaladtával emelkedik a munkaerő-piaci aktivitás a tanulmányaikat befejezők körében és ezzel a munkaviszonyt létesítők aránya is nő, de növekedést mutat a munkanélkülivé válóké is. Az aktivitásnövekedés azonban nem tekinthető jelentősnek. Különös figyelmet érdemel, hogy a 25-29 éves korcsoportba tartozók esetében is még közel 70%-ot tett ki azok aránya, akik a képzést követően nem jelentek meg a munkaerőpiacon. Ez nyilvánvalóan nem magyarázható azzal, hogy a korosztály két képzési szint közötti átmeneti helyzetben van. Sokkal inkább jellemző lehet a foglalkoztatási esélyek megítéléséből adódó passzivitás és bizonytalanság, de szerepet játszhat a megszokott nyári szünetre való igény is, ami későbbre tolja az álláskeresőt. Nem hagyhatjuk egészen figyelmen kívül a bejelentés nélküli foglalkoztatást sem, amiről az érintettek nagy többsége valószínűleg nem ad számot.

A nagyfokú passzivitásra részben magyarázatot ad, hogy a fiatalok egyharmada minden iskolai végzettségi kategóriában fél attól, hogy tanulmányai befejezé-

se után nem tud elhelyezkedni, hosszabb ideig munkanélkülivé válik, esetleg nem tud újra elhelyezkedni. A regisztrált munkanélküliek körében – akiknek közvetlen tapasztalatuk van az álláskeresői nehézségeiről és az Állami Foglalkoztatási Szolgálat segítségét is igénybe vették – ez az arány kétharmados. A foglalkoztatott fiatalok harmada szintén tart a munkahelye elvesztésétől. Ezek az adatok az Ifjúság 2004 vizsgálatból származnak. (Demkó 2005 elemzése alapján)

Külföldön töltött szemeszter

A hazai felsőoktatási hallgatók alig két százaléka keres magának az intézményben eltöltött évei alatt külföldön eltölthető szemesztert, holott ez jelentősen növelné munkaerő-piaci belépésének sikerességét. Az Erasmus programok havi 200 eurós ösztöndíja szembeállítva a kb. 500 eurós havi megélhetési igénnyel nem teszi vonzóvá a más tagállamban tanulást a felsőoktatási évek alatt. Az EU átlagában ez a szám 10-15%-os. A külföldön töltött szemesztert leginkább a magas státuszú szülők gyermekei preferálják (Tóth 2005). A 10 fokozatú skálán lekérdezett eredmények szerint a legfontosabb az adott ország megismerése,

majd a nyelvtanulási lehetőség kihasználása. Az elhelyezkedési esélyek javítását a magyar ösztöndíjasok 6,28-ra árazták be, a kapcsolatrendszerük fejlesztését 5,04-re.

Fizetési elvárások és lehetőségek

A pályakezdők gyenge alkupozícióját leggyakrabban a munkaidő-beosztás kialakításában, valamint az első béralku lefolytatásában szokás tetten érni. A Watson Wyatt 150 magyarországi multinacionális céget felmért elemzése szerint (ismerteti Molnár 2005) a szerencsés, szakmájában elhelyezkedő pályakezdő 317 ezer Ft bruttó havi fizetésre számíthat. A nem annyira szerencséseknél ez az összeg azonban alig 216 ezer Ft havi bruttó is lehet. (A PM 2006-os SZJA kalkulátorával számolva havi nettó 132 330 Ft.¹) A doktori fokozatot nem díjazza kellően a magyar piac. Átlagosan 333 ezer Ft bruttóra számíthat havonta a frissen doktorált álláskereső. A vállalatok megkérdezése szerint a még fiatal, kötöttségek nélküli, de kettő-négy év szakirányú munkatapasztalattal rendelkezőket (tárgyalóképes nyelvi és informatikai tudással) keresik igazán. Esetükben a fentieknél jelentősebb juttatási csomagok is szóba kerülhetnek.

Az egyetemistákat kérdezte egy másik vizsgálat (Berde 2005). A nettó jövedelmi elvárások alapján az itt megkérdezett végzős hallgatók tizede menne el havi 80 ezer Ft-os béréért, 42,3%-uk 80-119 ezer, 32%-uk 120-159 ezer, 9,5%-uk 160-199 ezer Ft közötti sávban szeretne első munkahelyén keresni. További majd 6%-uk ennél is többet vár. A férfi hallgatók jellemző-

en a nőknél többet remélnék keresni. A nemzetgazdasági átlagbér 2005-re 159 ezer Ft bruttó volt.

A fenti összegeket „felbruttósítva” az esetek kb. 70%-ában a munkaerőpiacon még elérhető, ha nem is pályakezdő diplomás béreket kapunk. A többség által megjelölt nettó 80 ezer Ft-tól nettó 159 ezer Ft-ig terjedő skála alsó fele reális elvárásokat takar, amíg annak felső fele (havi bruttó 280 ezer Ft-os fizetéssel) a legtöbb pályakezdő diplomás számára – legalább is bruttó és bejelentett fizetésben gondolkodva, miközben a hallgatók nagy része nem hajlandó csak alkalmazotti nexusban gondolkodni! – csak álom marad.

A vizsgálat szerint a hallgatók gyakorlati tapasztalatai nem növelik lényegesen bérigényüket. Igaz, kevesebb mint felük végzett tanulmányaival párhuzamosan munkatevékenységet, 5 hónapnál hosszabb ideig pedig alig 18%-uk tevékenykedett. Az informatikusok, biomérnökök, gépészmérnökök, közgazdák, belügyesek, fogorvosok, képzőművészek, programozó matematikusok és budapesti jogászok (ebben a csökkenő sorrendben) az átlagosnál nagyobb fizetést várnak el a végzésüket követően.

Az átlagosnál alacsonyabb elvárásokat fogalmaztak meg a lelkészek, zenészek, általános iskolai tanárok, egészségügyi főiskolások, pszichológusok, nyelvészek, kertészek, orvosok, a debreceni jogázhallgatók. (Berde OFA 2005) A szülők iskolai végzettsége is befolyásolja a fizetési elvárásokat. Nem így viszont a tanulmányi eredmény. A nyelvtudással rendelkezők azonban eleve magasabb „polcra” indulnak a béralkunak.

Felhasznált irodalom

- Employment in Europe 2005 Brüsszel
- Ifjúság 2004 Gyorsjelentés (szerk. Bauer Béla, Szabó Andrea) Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda Bp. 2005
- Berde Éva: A diplomázás előtt álló fiatalok pályaelképzelései és a munkaügyi statisztikai adatok tényei alapján várható rövid távú tendenciák OFA 2005. október
- Felsőoktatás felsőfokon Népszabadság Rt. 2005
- Tót Éva: Felsőoktatási Kutatóintézet konferencia előadás 2005. december 5.
- KSH A FIATALOK MUNKAERŐ-PIACI HELYZETE A munkaerő-felmérés 2004. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján
- STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ Felsőoktatás 2003/2004 Budapest, 2004 Oktatási Minisztérium Közgazdasági Főosztálya Statisztikai Osztályán
- Demkó Olivér: MUNKAERŐPIACI STÁTUSVÁLTOZÁSOK a KSH Munkaerő-felmérésének 2005. március-május és június-augusztus negyedéveinek közös halmlaza alapján (kézirat FMM)
- Varga Júlia: Oktatás-gazdaságtan Közgazdasági Szemle Alapítvány Bp. 1998
- Polónyi István – Tímár János: Tudásgyár vagy papírgyár Új Mandátum Bp. 2001
- Kozma Tamás: Kié az egyetem? ÚMK Bp. 2004
- Új, európai úton a diplomához OM Felsőoktatási Helyettes Államtitkárság Bp. 2005
- Szakma- és foglalkozáspozíciók a rövid távú munkaerő-piaci prognózis felmérés alapján, Bp. FH- FMM 2005. november
- Laky Teréz: Magyarországi munkaerőpiac 2005 FH-OFA Kht.
- White Paper: (1993)–on growth, competitiveness, and employment: The challenges and ways forward into the 21st century COM(93) 700 final
- Molnár Zsuzsa: Meglepődnek a cégek a pályakezdők fizetési igényein 2005. szept. 20. FN

¹ www1.pm.gov.hu